

שמעתא למיקתא

גליון צא - פ' משפטים-שקלים ה'תשע"ב / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם רשאי לשנות דיבורו כדי להרבות כספי צדקה

מבואר בכתובות (ו) דמהאי קרא ד"מדבר שקר תרחק" (שמות פכ"ג, פס' ז) למדנו דאסור לשקר. [וכן משמע מהמרדכי (מ"ק סי' תתקל) הובא בשו"ע (יו"ד סי' תב סעי' ב). ועיין עוד מש"כ בגליון ע"ז].

ובגדר האיסור כתב היראים (סי' רלה) שהתורה אסרה כל שקר שיוכל לבוא על ידו היזק לחברו, אבל שקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה עליו התורה שהרי ברשע רע לבריות הכתוב מדבר.

אמנם מתוס' (כתובות שם ד"ה ישבתו) על האי סוגיא דכתובות שם, מוכח שאף שקר שאינו גורם רע לחברו אסור, שהרי התם אינו גורם רע ואעפ"כ כתבו שיש משום 'אמירת שקר' אליבא דבייש, אלא שבי"ה לא חששו לאיסור שקר כיון שבנינו בעלה נאה היא.

וכן נקט החזון איש (אמו"ב פ"ד אות יג). וכן מבואר באג"מ (ח"ו"מ ח"ב סי' ל באמצע התשובה). ועי' עוד מש"כ בזה בגליון ע"ז.

והנה ביבמות (מג.) למדו חז"ל שמותר לשנות מפני השלום וי"א שאפילו מצוה איכא. ועי' ברמב"ם (גזילה פ"ד הי"ג), ברבינו יונה (שערי תשובה שם) ובס"ח (סי' תכו) משמע דלהלכה אין זה מצוה. אולם הא"ר (סי' קנז) כת' שאפשר שמודה ה"ח שמצוה הוי, עיי"ש.

ומהמ"ב (סי' קנז) משמע דהוא רשות, אולם בחפץ חיים (רכילות באמ"ח אות ד) פסק דהוא מצוה.

אלא שלדעת המשפ"ק חסידים (סי' תכו) אין היתר לשנות אלא שכשבר עבר הדבר. וכן פסקו הגר"ז (סי' קנז אות ב) והכה"ח (שם), אלא שהמ"ב (שם) השאיר דין זה בצ"ע. ובשו"ת לכתובות (לגרו"ק שליט"א שם) השמיטו.

ובמס' ברכות (מג.) לפי גרסת רש"י (שם ד"ה ולא היא) מוכח שמותר לשנות מפני הבושה [אולם לפי גרסת הגהות הב"ח (אות א) והגר"א (שם) ליכא ראייה]. וכן מבואר בלחם משנה (גזילה ד' ג, ד"ה כדי שלא ישאלוהו). וכן בלב חיים (פלאגי ח"א סי' ה ד"ה וגדולה מואת מצינו)

הוכיח כדברינו בדמקום בושה ליכא משום איסור שקר. ויש לומר דבאמת זה בכלל שינוי מפני דרכי שלום דמותר. [ועי' בדרך אמונה (מתני"ע פ"י ס"ק מא) ששילח המביא צדקה לעני ראוי לומר שזה משהו וכח"ג שלא יתיישש העני, כי מותר לשנות מפני דרכי שלום].

אולם אולם השד"ח (מעי השי"ן כלל כה) כת' לדחות הראיה מהממ' בברכות הנ"ל, ועי' בשבט הלוי (ח"ה סי' ב). מעתה יש לדון האם דוקא מפני השלום (או מפני הבושה) מותר לשנות, או דלמא אף לכל צורך מצוה שרי.

ובאמת מצינו בב"מ (כג.) ד"בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו במסכתא ובפוריא ובאופיזיא. ופי' רש"י שהטעם שמותר לשנות במסכתא הוא משום ענוה, פוריה משום צניעות ובאופיזיא משום דרך ארץ [כ"כ הדרישה (ח"ו"מ רסב אות כא) בדעת רש"י]. ומבואר שמותר לשנות משום מדות טובות, ולפי"ז י"ל דה"ה לשאר מצוות. [ומצינו עוד ראייה שמותר לשנות מפני

"ענוה" בכתובות (נז.) ועיי"ש בעיני שמואל. אלא דשו"מ בשד"ח (מעי השי"ן כלל כה ד"ה ואם) שדחה ראייה זו].

אולם בתוס' (שם סד"ה אושפיזיא) מבואר דמשנים בהני תלתא מילי מפני דיש בזה משום דרכי שלום. וכן משמע מהרמב"ם (גזילה פ"ד הי"ג) שכלל הני תלתא מילי בהלכה דשינוי מפני דרכ"ש. ועי' בדרישה (ח"ו"מ סי' רסב אות כא), וא"כ אין לנו ראייה דלצורך מצוה מותר לשנות.

ובאמת מהמרש"א (שם) כתב אליבא דתוס' דדוקא מפני דרכי שלום מותר לשנות. [ועי' ברי"ף (שם יג. ברי"ף) שחילק דהני תלתא מילי הנ"ל בב"מ הוי רשות לשנות ומפני דרכי שלום איכא מצוה. ולפי"ז מוכח מדבריו דחולק על תוס', אלא דאכתי אפשר לומר

דמודה הרי"ף בדמקום מצוה מותר לשנות ומצוה נמי איכא, אלא דהני תלתא אינם אלא מדות טובות ועי"כ אין השינוי אלא רשות].

אמנם הדרישה (ח"ו"מ סי' רסב אות כא) כת' דלעולם אף לפי תוס' יש מצוה לשנות לצורך כל המצוות. והא דכתבו שהם נמי מד"ש היינו כי בכל דבר מצוה ותורה כך הוא על דרך דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז), ע"כ. וכן נר' דעת המהרש"א

גופא (ביבמות סג. ד"ה למדו) שהרי כתב בדמקום הצורך ראוי לומר שקר לכבוד אביו [אלא דעיי"ש דכדי שלא ירגיל האדם בכך לא יאמר שקר גם במקום הזה]. וכן נר' לכאורה מדברי השו"ע (יו"ד סי' שדמ סעי' א) שכת' דמותר להוסיף לצורך מצוה להספיד המת.

[אלא שלפי ביאורו של הט"ז (והערוה"ש (אות ו) אליבא דהשו"ע שם ליכא ראייה, עיי"ש). אלא דמי"מ אין להוכיח מדבריהם דאסור לשנות לצורך מצוה, דשאני התם דאין להזכיר דבר שלא היה למת כיון שהוא למזכרת עוון כמבואר בב"ח (שם אות ב) בשו"ע (סו).]

איברא שהספר חרדים (פ"ב אות כז) המ"א (סי' קנז), המ"ב (שם) והכה"ח (שם) הביאו היתר לשנות מפני דרכי שלום ותו לא, מ"מ י"ל שהביאו מה שמבואר להדיא בש"ס, אבל לעולם מודו דאף לצורך מצוה שרי. וזיל בתר טעמא כמ"ש במכתב מאלהו (ח"ה עמ' 94) דהאמת הוא מה שמביא לטוב ולרצון הבורא.

שו"מ שכן דעת הרבינו יונה (שער ג אות קפא) דאף לצורך מצוה הותר לשנות. וכן פסק הגר"ח פאלאגי (חפץ חיים סי' יט אות ט-יא) והוסיף שה"ה לעשות צדקה וחסד ולעשות המצוה כתקונה לברך במקום שאכל כמ"ש בברכות (גג). וכן נקט העמק ברכה (דרך ארץ

אות ג). ועי' עוד בפלא יועץ (ערך דבור) דכל שמשקר לשם שמים מותר. [וכ"ז דלא כהספר אורח מישירים (ט, טו) שכתב שלצורך קיום מצוה מותר לשנות בלישנא דמשמע בתרי אפי בלבד, עיי"ש. ועי' בתורה לשמה (שאלה שסד)].

ולפי"ז יש לומר שגבאי צדקה רשאי לשנות דיבורו כדי להרבות כספי צדקה, וכגון שאומר שצורך העניים גדול מכפי מה שהוא באמת, דהרי עושה כן לצורך מצוה כדי להרבות כספי צדקה.

וכן מצינו בירושלמי (סוף פאה) שאמוראים גבו צדקה לעצמם אע"פ שלא היו צריכים לכך, כדי לחלקם לעניים. ולכאורה מבואר דאע"פ שאפשר שהנותנים נתנו לצורך אדם גדול שמעלת הצדקה עבורו גדולה טפי [עיי' שו"ע (סי' רנא סעי' טו)], ולצורך אחרים לא היו

נותנים כל כך, מ"מ שרי. ועי' בדרך אמונה (מתני"ע ספ"י ס"ק עה) שהוכיח מכאן דמותר לעשיר לומר שהוא עני ויתנו לו והוא יחלקם לעניים בני טובים שמתביישים ליטול [ועיי"ש בציון הלכה (אות קכה) דאך יזהר שלא ימא חילול ה' אם יודע שהוא משקר]. משמע מזה דאע"פ

שלא היה יודע שהגובה אינו עני לא היה נותן כ"כ כי עדיף לו לתת לתי"ח עני או להכנסת כלה כי מעלת צדקה זו גדולה היא, מ"מ כיון שעתה יש עני הצריך ואנו חייבים לחיותו, לכך שרי ואין בזה משום גניבת דעת כי מותר לשנות לצורך זה כנ"ל [ועי' בשבט

הלוי (ח"ה סי' א) שכת' סברא כזו. ועיין בערכין (ו)].

שו"ר בשבט הלוי (ח"ב סי' ק"ט ד"ה אבל בלא"ה) דמסתפק לענין הגובה צדקה להכנסת כלה שכוונתו לצורך ת"ח עני, האם מותר לגנוב דעת הבריות בזה [ועיי"ש שמסתפק נמי מדין אין משנים מצדקה לצדקה, ועי' בזה בשו"ע (יו"ד סי' רנו סעי' ד)], אלא דאם היה זה מן

העניים שכופים על הצדקה ולא היה אפשר להוציא ממנו אלא בדרך זה, אולי היה מותר. ובמשנה הלכות (ח"ו"מ סי' קסז ד"ה אבל) כתב דבכה"ג נמצא הגבאי משקר ומטעה את הבריות דהרי אילו היה יודע הנותן שכוונתו לתי"ח לא היה נותן לו כ"כ [ועיי"ש מה שהביאו בשם החת"ס לענין זה. ועיין עוד באשרי האישי (ח"א פ"ל אות ב) בשם הגרש"א זצ"ל].

אמנם הגר"י פישר זצ"ל (תתן אמת ליעקב פ"ה עמ' עג) העיר שמהירושלמי הנ"ל מבואר דאף בכח"ג שרי. ובמנחת שלמה (מהדו"ק ק' ח"ב סי' צז אות ט) כת' לתמוה על אלו שליחים לאסוף כסף שרגילים להגזים על מספר התלמידים או את מספר הנתמכים על ידם, וזאת

למודעי כי אין אני מההר ח"ו ע"ז דמסתמא בדקו ומצאו היתר, אולם למען האמת אני אינו יודע מקור להתיר זה, ע"כ.

תפילה עם חזרת הש"ץ האם נחשבת תפילה בציבור

בפמ"ג [ח"א סי' יג ס"ק א] נסתפק אם בא לבהכ"נס ורואה שא"א שיתפלל עם הציבור בלחש, אם נאמר חזרת הש"ץ נמי תפילת הציבור הוה, שמוציא שאינו בקיא, ויעשה על דרך העולם לדלוג כדי שיתפלל מילה במילה עם הש"ץ, ומ"מ נר' תפילה בציבור הוה בלחש, וכעת לא מצאתיו. עכ"ל.

ובסי' ק"ט [ח"א סי' ד] כתב דכש"ץ מתפלל נראה שאין זה תפילת הציבור [אלא דהתם לא איירי במתפלל עם הש"ץ מילה במילה אלא במתפלל בנפרד בזמן חזרת הש"ץ].

אולם בתפתח הדב"ר [סי' נב ס"ק ב] אחר שהביא דברי הפמ"ג כת' - אבל הרב פרי בתבואה ז"ל [ח"ב סי' סח] פשיטא ליה איפכא ממש, והוא ז"ל סבר דחזרת הש"ץ חשיבא

לתפילת הציבור, ע"ש. ומונייה לדיריה מותר ללגלג כדי להתפלל עם הש"ץ מילה במילה. [ומ"מ בס"ק ג' כתב דאינוס עצמו להתפלל עם הציבור ולא עם הש"ץ בחזרה, דבכה"ג באנו למחלוקת דכתבו באות הקודם].

ובא"א לגר"א דמבוטשטש [שם] כתב דאין ספק שכשמתפללין בעת חזרת הש"ץ התפילה הרי זה תפילה עם הציבור ממש כי בהכרח יש יו"ד דצייתי והם כעונים

ממש לכו"כ, ומ"ש השו"ע בשם הגאונים לדלג היינו באופן שא"א לו להתפלל בידו עם הש"ץ בחזרה [עיי"ש], וגם י"ל מצד עניית אמן דהאל הקדוש ורשומע תפילה ואמירת מודים, אך יש תקנה לזה ע"י שמיעת מהותנים ורשומע ענוה, דבכה"ג

שמתפלל עם הש"ץ בשוה והשמיעה באותו ענין ליכא משום הפסק. ע"ש שהאר"ק בזה.

[אולם יעויין בתשובות והנהגות [ח"א סי' ק'] דכתב דבמונינו שאינו מצוי שם שפיר שנותנין על מילה ומילה, אף שאי מעלה התפילה רבה, מ"מ לא עדיף חזרת הש"ץ כתפילה בציבור, לכן היום חזרת הש"ץ לא נקרא

תפילה בציבור] [וכ"כ בכה"ח [סי' צ ס"ק א] דאם מתפלל לחש בשעה שאומרים חזרה נראה דחשיבא בשעה שהציבור מתפלל, כיון דתפילת חזרה בעבור כל הציבור, ע"ש.

וכן משמעות החזרה [סי' י"ט ס"ק ד] שכתב - ואח"כ שבא לבהכ"נס בשעה שהש"ץ מחזיר התפילה [קודם שהתחיל עדיין] נראה דיתפלל יחד עם הש"ץ, אף שאם ישמע הש"ץ ואח"כ יתפלל בעצמו יוצא ידי תק"ח בחזרת הש"ץ, מ"מ כיון דבבקיאו אינו יוצא אלא בחתפילת עצמו,

נכון יותר שתהי' תפילתו בציבור, וכשמתפלל עם הש"ץ הוי תפילת חזרה וגדולה מזה מצאנו משמיה דהחת"ס [לקו"א ש"ה הגהות סי' ג] דכשיחזיר מתפלל עם הש"ץ זהו עיקר תפילה בציבור, ורק מפני

שא"א שיכונה כולם לש"ץ תקנו שיתפלל כל אחד בפני"ע, והיה ראוי שיעשו עמו מילה במילה שזה כמו מוציא את הרכיב י"ח, אלא כדי שיסדיר ש"ץ תפילתו תקנו בלחש תחילה, וא"כ כשאירע שיחיד אומר עם הש"ץ זה תפילה בציבור אמיתו ואומר

כל סדר קודשה עימו. אולם בשו"ת שלמת חיים [סי' ק"ח] נשאל הגר"ח זוננפלד בזה"ל: בחיי אדם [ככל י"ט סי' ט"ה] כתב הנכנס לבהכ"נס ומצא

ציבור מתפללים וכו', ולכן בשחירתו אם קשה לו להרבו להמתין עד שיגמרו הציבור כל סדר התפלה ואם ימתין שיהיה חזשה יהיה זמן גדול, ולכן נ"ל דיתפלל ויסמוך

גאולה לתפלה ויאמר עם הש"ץ מלה במלה בחזרת תפלתו [אע"פ דרמ"א כתב בסיומן ק"ט דלכתחילה לא יעשה כן להתפלל עם הש"ץ אלא ימתין עד אחר כל התפלה, ע"י בא"ר שהאר"ק בזה, וכן

משמע מכל הפוסקים שמותר, ולכן נ"ל דבשחירתו מותר לעשות כן לכתחילה כדי שלא יתא וישב ושותק באמצע כרית

ק"ש, ומכ"ש דיש לחוש שיבוא לשוה]. גם במ"ב [סימן ק"ט ס"ק י"ד] הוסיף דאפילו במנחה יש להקל בזה ע"י צורך צעת, כי

בספר מאמר מרדכי. ולא זכור כולו דצריך לעשות כן בשביל תפילה בציבור דאין לך צורך גדול מזה, משמע דלא מקרי תפלה בציבור.

ועוד: בוודאי לא מקרי בציבור כמו תפלה לחש, אבל בכל זאת אפשר שהוא יותר טוב משמתפלל ביחיד אם אפשר לו

לכוון מלה במלה בשוה. ונראה שיעקרו של דבר שתלה במחלוקת ר"ג והכמניס

ר"ה, דעת לנבון נקל למצוא בזה תירוץ לקושייתו. ועכ"פ בשעת הדחק כדאי הוא לסמוך שנקרא ג"כ תפלה צבור.

ובשו"ת אג"מ [נארח ג' סי' ט] כתב דיחיד המתפלל עם הש"ץ מסתבר שאינו תפילה בציבור. והאר"ק שם להוכיח דבריו, וכתב

